

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Czeglédi András

Kafka filozófiája

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen
készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

5. TÉMA: A REALIZMUS DISKURZUS

5.1. lecke: Lukács György vagy Franz Kafka.

Lukács realizmusa in nuce

A proto- és premarxista Lukács György – miután régi és patinás filozófusi mintát követve megsemmisíti ifjúkori szépirodalmi próbálkozásait – végig oszcillál a szisztematikus-tudományos érdeklődés és egyfajta esszéisztikus-irodalmias orientáció között (→ Péczei L., különösen 10.skk.).

Korai esztétikai és művészetfilozófiai tevékenységére az impresszionizmus, a (német) szellemtörténet és az életfilozófiák vannak döntő hatással.

A még tkp. fiatal, de már marxista Lukács 1919-ben

Fontos:

Lukács halála után, s még inkább az ún. marxista reneszánsz kifulladásával globálisan, ill. a jórészt a Lukács-iskolából és -óvodából létrejövő demokratikus ellenzék megjelenésével lokálisan, **felértékelődik a premarxista korszak** (mindenekelőtt: *A lélek és a formák*, *A regény elmélete*; a *Heidelbergi művészetfilozófia és esztétika*, Max Weber!).

Lukács realizmuselmélete a marxista korszakában válik azzá, amivé.

Vajda M. szellemes és találó megjegyzése az esztétikai életmű hullámzásáról: amikor Lukács politikai reményei a legelevenebbek, akkor az esztétikai problémák eltűnnek, felszívódnak; amikor viszont e politikai remények lelohadnak, hirtelen előtérbe kerülnek az esztétikai kérdések.

A lukácsi esztétikai munkásság (s így a realizmuselmélet) átfogó összességének kísérlete a kései Nagyesztétika:

A kései Lukács

Az esztétikum sajátossága. Realizmuselmélete a marxista gnoszéológiára (ismeretelméletre) épít: *visszatükrözés*, valóságleképezés (tkp. a → miméziselmélet utolsó nagyszabású kiadása). Szintjei: mindennapi, tudományos, esztétikai. *Az esztétikai visszatükrözés kitüntetettsége: antropomorf*, „az emberek világából indul ki és erre is irányul.” (*Az esztétikum sajátossága*)

Fontos:

a realizmus Lukácsnál *nem sílusterória*, *hanem* sajátos *metaelmélet*: „a művészet konkrét fejlődésében a realizmus nem egy stílus a sok közül, hanem az általában vett ábrázoló művészet alapvető jellegzetessége, és a különböző stílusok csak a realizmus körén belül

„(...) a realizmuselmélet maga a művészetfilozófia, a művészetfilozófia maga a realizmuselmélet – a művészet pedig maga a realizmus és fordítva, a két fogalom egymástól elválaszthatatlan.”

„(...) bár fontos kiemelni a »premarxista« és a marxista Lukács közti cezúrát, ugyanennyire fontos észrevenni azokat a motívumokat, amelyek a filozófus egész életművét végigkísérik, és tulajdonképpen folytonosságot mutatnak (...). Véleményem szerint éppen ilyen a lukácsi művészetfilozófia alapmotívuma: az otthonosság-elmélet és annak teleologikus (tulajdonképpen eszkatológikus) értelmezése is. Ez köti össze *A regény elméletét* a kései esztétikával. Más a módszer, más a megjelenés, de maga a cél és az irányultság megegyezik. Az alapvetés itt is eszkatológikus és történetfilozófiai”.

Fekete Kristóf: *Lukács Kafkát olvas*

differenciálódhatnak”. (uott) A premarxista és a marxista korszak közötti résmentes törés

elképzelése természetesen árnyalható a **kontinuitástézissel** (idehaza pl. Vajda, Hévizi, újabban Fekete), s ennek eminens az esztétikai vonatkozása.

Az avantgárd kritika. Franz Kafka, és akiknek nem kell

Lukács szerint a voltaképpen kortárs művészeti **antirealizmus az avantgárd**. Ezen ismét csak nem stílusirányzatot ért, hanem mindazt, ami értelmezésében szembenáll az igazi, antropomorf-humanizáló művészettel, vagyis a – lukácsi értelemben vett – realizmussal.

Az irányzat legtehetségesebb tekintői (megint a régi Platón, Homérosz). *avantgardizmus*

„Franz Kafka vagy Thomas Mann? Artisztikusan érdekes dekadencia vagy a kritikai realizmus életigazsága?”

Lukács György: *Thomas Mann vagy Franz Kafka?*

legveszélyesebb, mert képviselőjének **Kafkát** bölcséleti mintázat, vö. Lásd: Az *világnézeti alapjai*, ill.

Thomas Mann vagy Franz Kafka?

Fontos:

(i) a lukácsi avantgárd kritika egy **kétfrontos harcba** illeszkedik. Sztálin halála után járunk, a dogmatikus és sematikus (a kritikai diskurzus *epitheton ornansai*) szocialista realizmus ellenében magasztosul föl a világnézeti nem feltétlenül „vonalasan” elkötelezett **kritikai realizmus**. A dialektikus triád: avantgárd (Kafka, rossz) – sematikus szocreál (pl. a legtöbb ún. termelési regény, rossz) – kritikai realizmus (Th. Mann, jó).

(ii) az esztétikai visszatükrözés antropomorf és humanizáló jellegzetességei ide vagy oda, a lukácsi teória alapján az igazi beteljesedés mégiscsak a **társadalmi-forradalmi praxis** volna, az → elidegenedést és az → eldologiasodást itt kellene megszüntetni. Az írásos szövegeknek nekifeszülő kései apokrif hagyomány (Vajda).

Párhuzamos történetek, nem szándékolt következmények

Fekete K. jól argumentálható tézise: meghökkentő párhuzamok Lukács és Pilinszky Kafka-képe között. Elismerő saját reflexiója. úgy Thomas

elutasítás és a „[M]ikor (...) éreztük,

„Amikor megérkeztek (az '56-os forradalom leverése után és a jugoszláv követségről csellel elrabolva Snagovba – Cz. A.), és Lukács megpillantotta fogva tartásának helyszínét, a kastélyt, állítólag ezt dünnyögte maga elé: »Kafkának mégiscsak igaza volt!«”

John Neubauer: *Idézve és beidézve*

Mann beszél a korról, kiderült, hogy Kafka”. Pilinszky: *Egyenes labirintus*.

A ledorongoló lukácsi Kafka-kritika akaratlanul is előkészítőjévé vált (egyáltalán a diskurzusba beemelés, részleges elismerés) a keleti blokk Kafka-lázának. Neubauer: a Danilo Kiš-epizód Jugoszláviában (1957); Liblice 1963 (a prágai tavasz szellemi előkészítése).

Kérdések:

1. Beszélhetünk-e realizmuselméletről a premarxista Lukács kapcsán?
2. Miért nem egy stílusként tekint Lukács a realizmusra?
3. Mi Lukács Kafka kritikájának a lényege?